

дату операцій, відповідність їх бюджетним зобов'язанням та асигнуванням.

Для забезпечення повноцінної взаємодії з розпорядниками та одержувачами коштів державного та місцевого бюджетів, результатом чого має стати зменшення кількості наданих відмов у реєстрації зобов'язань з причин порушення вимог закону, доцільною буде налагодження органами Державної казначейської служби України системної роз'яснювальної роботи та семінарів-нарад із проблемних питань.

Зміцнення контрольних повноважень відбулося також через закріплення в ч. 5 ст. 48 нової редакції Бюджетного кодексу України від 8 липня 2010 р., положення про перевірку відповідності напрямів витрачання бюджетних коштів бюджетному асигнуванню, паспорту бюджетної програми

при реєстрації та обліку зобов'язань [2]. Через зміцнення повноважень органів казначейства законодавець посилив контроль за використанням фінансових ресурсів держави в умовах подолання наслідків фінансово-економічної кризи, коли максимально ефективно використання державних коштів має бути одним з перших кроків до поліпшення показників економіки держави.

Вважаємо також, що зміцнення повноважень органів Державної казначейської служби України є ознакою того, що казначейська система касового виконання бюджетів була і залишається ефективним засобом утілення державної та місцевої фінансово-економічної політики, а також найповніше відповідає вимогам Бюджетного кодексу України та щорічним законам про державний бюджет.

#### Література:

1. Закон України «Про здійснення державних закупівель» від 1 червня 2010 р. № 2289-VI.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI.
3. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку обліку зобов'язань розпорядників бюджетних коштів в органах Державного казначейства України» від 2 березня 2012 р. № 309.
4. Наказ Міністерства фінансів України «Порядок касового виконання Державного бюджету за видатками» від 24 грудня 2012 р. № 1407.
5. Юрій С.І. Казначейська система: підруч. / С.І. Юрій. – Тернопіль: Мир, 2006. – 299 с.

**Пасічник Людмила Володимирівна**, *головний спеціаліст відділу з призначення пенсій Головного управління Пенсійного фонду України в м. Тернополі*

### **ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РИНКОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ**

Пенсійне забезпечення є домінуючою складовою соціального забезпечення населення і виступає як базова і важлива гарантія стабільного розвитку

суспільства, оскільки охоплює одночасно інтереси як працездатного, так і непрацездатного населення. Саме пенсійне забезпечення розглядається як

особливий складовий елемент соціальної функції держави і, разом з тим, як сукупність методів задоволення матеріальних потреб тих верств населення, які відповідно до чинного законодавства, мають право на отримання пенсії.

Пенсійна система, за своєю структурою та внутрішнім змістом, є досить складним і специфічним комплексом економічних відносин та фінансових механізмів, за допомогою яких здійснюється формування і використання пенсійних фондів та створюються певні умови для пенсійного забезпечення відповідних категорій населення. Пенсійне забезпечення і пенсійна система знаходяться під впливом пенсійної політики, напрями і зміст якої залежать не тільки від фінансово-економічних можливостей держави, але й співвідношення соціальних інтересів, мотивації уряду, ідеології і політики правлячих партій та активності громадянського суспільства.

Пенсійне забезпечення є однією з основних гарантій соціального захисту, зміст якого зводиться до підтримки матеріального добробуту громадян та їхніх сімей при виході на пенсію за віком, інвалідністю або в разі втрати годувальника. Пенсійна система в ринковій економіці є динамічною. Вона повинна бути адекватною середовищу трансформаційної економіки України, що базувалася би на злагоді соціальних партнерів – держави, підприємств, окремих осіб, та створювала ефективний механізм фінансового забезпечення страхування окремих верств населення – пенсіонерів, інвалідів, осіб, що втратили годувальника.

Не лише Україна, але й усі країни світу стоять перед необхідністю удосконалення систем пенсійного забезпечення. Це зумовлено цілою низкою причин: демографічні тенденції, які ведуть до змін співвідношення чисельності осіб працездатного віку та пенсіонерів, до старіння населення; ускладнення економічних систем, що потребує постійних та адекватних змін у пенсійних системах; поширення кола невизначеності та соціальних ризиків, які потребують упереджених дій з боку органів пенсійного забезпечення, зростання нерівності у суспільстві та нестаток фінансових коштів задля безперебійної роботи системи та ін.

Зміст пенсійного забезпечення можна визначити як систему інститутів (організацій і правил) та механізмів їх взаємодії, що акумулюють кошти через розподільчий (оподаткування) та нагромаджувальний (страхування) канали, амортизують наслідки прогнозованих соціальних ризиків (зміна матеріального становища працюючих та інших категорій громадян внаслідок настання старості, інвалідності, втрати годувальника) відповідно до визначених соціальних технологій та національних правил, які мінімізують наслідки зміни матеріального становища.

Виходячи з цього визначення слід відмітити, що національні моделі систем пенсійного забезпечення відрізняються перш за все різноманітністю інститутів соціального захисту: державне соціальне забезпечення, обов'язкове соціальне страхування, особисте пенсійне страхування, накопичувальні пенсійні програми, розподільчі системи, пенсійні плани з встановленим розмі-

ром внесків, пенсійні плани з встановленим розміром допомоги та інші.

З економічної точки зору різниця між ними носить другорядний характер, і не зважаючи на широкий спектр можливих варіантів організації пенсійної системи, економічна доцільність визначається її спроможністю досягати наступних цілей:

- забезпечення захисту громадян від бідності у старості;

- згладжування розподілу витрат на споживання на протязі життя (забезпечення переносу частки витрат з більш продуктивних на менш продуктивні роки життя);

- наповнення джерел фінансування (страхові, бюджетні та інші) потреб соціального захисту осіб похилого віку.

Реформування пенсійної системи в Україні почалося. Проте, цей процес йде дуже повільно і потребує додаткової уваги вчених, практиків та керівництва країни. Багато вчених, які досліджують проблеми пенсійного забезпечення в трансформаційній економіці, а саме: О.О. Биліна, О.О. Бозняк, Т.О. Гузик, Н.М. Дєєва, Б.Л. Зайчук, Л.М. Качан, О.П. Коваль, І.Ю. Кондрат, В.В. Лукович, В.І. Надрага, І.В. Оклей, Л.О. Омелянович, Н.С. Рад, П.О., М.Б Ріппа, Розенко, А.П. Соловйов, О.М. Солонка, Л.Ю. Тернова, Л.Ю. Ткаченко, А.В. Черкасов, Н.В.Шамбір, Г.М. Якименко, стверджують, що потрібні радикальні, проривні дії в подальшому реформуванні пенсійної системи. А ті дії, які вже вдалося здійснити, оцінюються більш негативно, ніж позитивно. Основні проблеми, що накопичилися в пенсійній сфері, до теперішнього часу не вдалося розв'язати. Пенсії, як і раніше, залишилися низькими і нараховуються

часто несправедливо. Пенсійній системі притаманна фінансова нерівновага та недостаток коштів для виконання соціальних зобов'язань. Населення країни не має довіри до фінансових інститутів. Воно слабо мотивовано до ефективних практик перерозподілу доходів на протязі усього життя.

Як показує досвід реформування пенсійних систем багатьох країн, найбільш ефективним способом переходу від однієї системи пенсійного забезпечення до іншої є тимчасове співіснування нової і старої пенсійних систем (стара пенсійна система зазвичай включається до нової і поступово змінюється так, щоб бути першим її рівнем), при якому відрахування від роботодавців та нині працюючих робітників направляються до солідарної й накопичувальної систем одночасно. При цьому встановлюється порядок, за яким робітники можуть приєднатися до накопичувальної пенсійної системи: він може бути добровільним чи обов'язковим.

Найбільш прийнятними для національних умов є трирівнева пенсійна система, створення якої є загальнодержавним завданням. Формування національної пенсійної системи – результат суспільного договору (контракту) з приводу принципів побудови, способів здійснення соціальної політики, особливості якого складаються під впливом економічних, соціальних, національних та культурних традицій країни.

З прийняттям законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і «Про недержавне пенсійне забезпечення» з 2004 р. розпочато впровадження пенсійної рефо-

рми, сутність якої полягає в переході до тривірневої пенсійної системи.

Перший рівень – солідарна система, що базується на засадах солідарності й субсидування, а також здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду України. За рахунок цих коштів виплачуються пенсії і встановлюється мінімальний рівень пенсійних виплат пенсіонерам.

Другий рівень (на даний час ще не діє) – накопичувальна система державного пенсійного страхування. Суть такої системи буде полягати в тому, що частина обов'язкових внесків у пенсійну систему (до 7% від заробітної плати працівника) буде накопичуватися в єдиному Накопичувальному фонді й ураховуватися на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян, на користь яких будуть сплачуватися такі внески. Ці кошти будуть інвестуватися в економіку країни з метою одержання інвестиційного доходу й захисту їх від інфляційних процесів.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців і їх об'єднань у формуванні пенсійних нагромаджень із метою одержання громадянами пенсійних виплат на умовах і в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Введення другого, а з часом і третього рівнів дозволить:

- збільшити загальний розмір пенсійних виплат завдяки одержанню інвестиційного доходу;

- посилити залежність розміру пенсії від трудового вкладу особи, і таким

чином, посилити зацікавленість громадян та їх роботодавців у сплаті пенсійних внесків;

- успадковувати кошти, які обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку, спадкоємцями власника такого рахунку;

- створити могутнє джерело інвестиційних ресурсів для зростання національної економіки.

Основними проблемами в реалізації пенсійної реформи є: вразливість солідарної системи до політичних ризиків; нестабільність законодавчої бази; погіршення демографічної ситуації через старіння населення, значні масштаби міграції кваліфікованої робочої сили, дестимулюючий вплив солідарної системи на ринок праці. Таким чином, як наслідок, співвідношення чисельності людей, які отримують пенсії і платників страхових внесків наблизилось до критичної межі. Не повністю відповідає реаліям сьогодення нова формула та методика обчислення пенсій для різних категорій пенсіонерів. Реформуванням тільки солідарної системи неможливо розв'язати всі проблеми. Забезпечення соціальної справедливості, економічної обґрунтованості та фінансової стабільності неодмінно вимагає запровадження обов'язкової накопичувальної системи (другий рівень), яка передбачає більшу, ніж солідарна, свободу вибору та одночасно відповідальність працівника.

Розвиток пенсійної забезпечення не може здійснюватись без істотного реформування оплати праці, збільшення її частки в структурі ВВП та собівартості продукції, а також підвищення рівня заробітної плати, як основи сплати страхових внесків (запрова-

дження єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників бюджетної сфери; встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, не нижче прожиткового мінімуму для працездатних осіб; запровадження ринкового інструменту державного регулювання заробітної плати).

Виправданим повинно бути запровадження двох пенсійних систем: державної та недержавної. Головну роль продовжуватиме, безумовно, відігравати державна пенсійна система, яка повинна гарантувати мінімальний рівень пенсійного забезпечення і здійснюватися на основі загальнооб'язкового пенсійного страхування всіх фізичних осіб, незалежно від виду виконуваної ними суспільно корисної діяльності. В системі недержавного пенсійного забезпечення державі необхідно створити досконалі організаційно-правові засади діяльності недержавних пенсійних фондів, які б гарантували їх ефективну діяльність та передбачали механізм захисту коштів внесків.

Отже, пенсійне забезпечення – необхідний елемент системи соціального захисту, важлива умова економічної та соціальної стабільності держави. Гідне забезпечення добробуту своїх громадян у тому числі тих, хто втратив працездатність за віком або за інвалідністю, а також з настанням інших страхових випадків – кінцева мета економічної діяльності держави. Пенсія – це соціальний контракт між різними поколіннями населення щодо забезпечення пенсіонерам достатнього рівня і якості життя. Тому створення сучасної моделі системи пенсійного забезпечення мо-

жливо з врахуванням контрактної природи економічних процесів.

Методологічною основою побудови системи пенсійного забезпечення є теорія соціально-економічних ризиків, що представляють імовірність різкого зменшення або втрати громадянами і членами їхніх родин, тимчасово або назавжди, засобів до існування (доходів) за об'єктивними причинами, наприклад, внаслідок досягнення пенсійного віку, у випадку втрати працездатності, професійних захворювань, нещасних випадків на виробництві, що призвели до інвалідності, втрати годувальника, безробіття. Тому найбільш розповсюдженим методом управління ризиками є пенсійне страхування – як різновид соціального страхування, що займається питаннями захисту від усіх видів соціально-економічних ризиків. Однак слід враховувати, що через страхування можливо амортизувати лише частину ризиків, оскільки є ризики, яким важко запобігти (інвалідність, втрата годувальника).

Пенсійне забезпечення, як елемент соціального захисту населення, повинне враховувати ризикові ситуації і мінімізувати втрати матеріального становища людини в старості, у разі настання інвалідності та у випадку втрати годувальника. Пенсійна система повинна бути комплексною, всеосяжною, забезпечувати певний рівень життя громадян, який вони мали до кризової ситуації.

Формування національної моделі пенсійного забезпечення – результат соціального контракту стосовно принципів побудови, способів здійснення соціальної політики, який складається під впливом економічного стану країни,

її культурних та національних традицій. Обов'язковою умовою організації пенсійної системи є створення правової, економічної та організаційної бази, яка б забезпечувала закріплення нових правил та пенсійних норм.

Нова, трирівнева пенсійна система, що формується в Україні, потребує

вдосконалення багатьох складових та показників соціально-економічного розвитку: ринку праці, заробітної плати, соціального партнерства, дієвості соціальної, податкової, банківської, цінової та інших політик.

#### Література:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. № 1058-IV.
2. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 р. № 1788-XII.
3. Кондрат І.Ю. Пенсійне забезпечення в Україні та світі / І.Ю. Кондрат // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2009. – № 19.3. – С. 204–208.
4. Шамбір М.І. Нові аспекти пенсійного забезпечення / М.І. Шамбір // Праця і зарплата. – 2013. – № 3. – С. 6.

*Пилипів Оксана Ярославівна, головний спеціаліст відділу бухгалтерської служби та ресурсного забезпечення Управління Державної міграційної служби України Тернопільській області*

### **ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПОРЯДКУ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА УТРИМАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

Реалізація функцій територіальних органів Державної міграційної служби України можлива за умови визначення її цілей та завдань, які чітко визначені в нормативно-правових документах. Процес планування видатків у територіальних органах ДМС потребує значних змін, особливо це є актуальним у процесі реформування бюджетного процесу.

У фінансовій науці концептуальні основи видатків бюджетів висвітлено у працях багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема: В. Бойка, А. Вагнера, А. Опрі, В. Дем'янишина, О. Кириленко, І. Луїної, С. Юрія та

ін. Однак необхідним є дослідження специфіки здійснення видатків з бюджетів на різні сфери функціонування держави та регіонів. Зокрема, це стосується і утримання Державної міграційної служби України та її територіальних органів.

Планування видатків на утримання територіальних органів Державної міграційної служби України виступає визначальною основою для ефективного їх здійснення. Своєчасне визначення проблем, що виникають у даному процесі дає можливість окреслити першочергові шляхи їх вирішення.